№ 50 ՅՈՒԼԻՍԻ 11 (23) 1877 ՅՈՒԼԻՍԻ 11 (23) № 50

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 7 րուբլ. կէս տարվանը 4 րուբլ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը, պ. Դատաբեանի և Արամեանցի խանութում

Օտարաքաղաքացիք գիմում են ուղղակի

Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 (Բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

„ՄՇԱԿ"

Ծախվում է առանձին համարներով, հատը 7 կոպէկով, բացի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԻՑ հետևեալ խանութներում՝ ԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ լամպերի մագազինում (Շարուրովի տանը), Զ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑԻ գրավաճառանոցում (կամուրջի մօտ) և ԳՐԻԳՈԼՕՎԻ մագազինում (Միրզօեվի տանը, Երևանեան հրապարակի վրա)։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մի առաջարկութիւն։—Ներքին տեսութիւն։ Պատերազմական բեմից։ Գիւղական քահանաների մասին։ Նամակ Վաղարշապատից։ Նամակ Մոսկվայից։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Ֆրանսիա։ Թիւրքիա։ Անգլիայի քաղաքականութիւնը։ Արտաքին լուրեր։—Խառն լուրեր։—Յայտարարութիւններ։—Տեղեկացոյց։

ՄԻ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

—

«Մշակի» 47 համարը կարդալով և ուշադրութիւն դարձնելով այդ համարի բոլոր յօդուածների վրա, մանաւանդ առաջնորդող յօդուածի վրա, որին կատարեալս համակրում եմ, իմ կողմից ուզեցի հետևեալ առաջարկութիւնն անել, որ ծնեցրեց իմ մէջ նոյն առաջնորդող յօդուածի միտքը։ Իմ առաջարկութեան իրագործումը թէպէտ և դժուար է, բայց անհրաժեշտ է և մեծ օգուտներ կարող է բերել, իմ կարծիքով, հայերի դրութեան համար։ Ահա այս միտքը։

Հարկաւոր է կազմել մի գիրք այսպիսի վերնագրով՝ «Հայաստանի ձայնը դէպի Եւրոպան»։ Այդ գրքի մէջ կը լինի նկարագրված համառօտ, բայց որոշ ձևով մեր հայրենիքի անցեալը, ներկան և նորա ապագայի վրա յայտնված կը լինեն մեր գրական յոյսերը։ Նոյնպէս նկարագրված կը լինեն հայերից տարած բոլոր անտանելի նեղութիւնները և ազեանները, ցոյց տուած կը լինեն հայերի հարուստ ընդունակութիւնները քաղաքակրթութեան գործի մէջ, որոնցից սպասելի մեծամեծ արդիւնքները խառարված, թառամած Ասիայի քաղաքակրթութեան համար, վերջապէս Հայաստանի ծգնաժամը ներկայ կրիտիկական ժամանակում, երբ որ նրա ամբողջ նահանգները սրի և կրակի ձեռքով ոչնչանում են, կորչում են նոյն իւքն մարդասէր և լուսաւորված Եւրոպայի աչքի առջև։

Մեր բողոքին անհերքելի հաստատութիւն տալու համար բաւական է հաւաքել այս վերջին տարիներում ազգային լրագիրների մէջ հրատարակված քիւրդերի, պարսիկների և թիւրքերի արիւնոտ ձեռներով կատարված և այժմ էլ շարունակվող գազանութիւնները և այն տեղեկագիրը, որ ներկայացրած էին հայերը համազգային կոնֆերենցիայում 1876 թւին։ Մեր ազգային աղբիւրներին կարելի է յարակցել և օտարների ականատես վկայութիւնները, որոնք թէպէտ և թոյլ և կարճ կերպով են գրված, բայց իրանց սեփական ձայն լինելով, նոքա այդ ձայնը արտաքին չեն համարձակվի։

Այդ երկրորդ մասը բողոքի, որ պէտք կազմէ զանազան գիտնական յօդուածներից, կարելի է ամբողջացնել մի ընդհանուր կապով և կազմել առանձին յօդուած այս երկրորդ մասի համար։ Սորա ազդեցութիւնը, որպէս անհերքելի փաստերի ապացոյց, պիտի լինի վերջնական, վճռող, մարդասիրական զգացմունքները զարթեցնող և վերաւորիչ մարդկութեան արժանաւորութեան համար։ Այն ժամանակ կարելի է կարծել որ այդ զզվելի գործերի հեղինակները անպատիժ չեն մնայ,—եթէ միայն ենթադրենք, ի հարկէ, որ լուսաւորված ընթերցողների սրտում արիւնի տեղ սառը ջուր չէ փչում....

Ի հարկէ այդ բողոքը պէտք է տպագրել Եւրոպայում, թարգմանած չորս լեզուներով՝ ռուսերէն, անգլիերէն, գերմաներէն և ֆրանսերէն։ Նա պէտք է տպագրել մի քանի հազար օրինակներով այդ գրվածքը տարածելու համար, պէտք է դիմել խնդիրքով այն մեծ խմբագրութիւններին, որոնք իրանց թերթերով ազդում են հասարակութեան վրա և առաջնորդում են եւրոպական հասարակական կարծիքը։

Այո, ժամը հասել է, պէտք է շտապել ամեն զօրեղ և հաստատ միջոցներին դիմելու։

Այժմ մնում է փողի հարցը։ Մասամբ փողը կը հաւաքվի առաքողութեամբ, բայց որովհետև մեր հարուստների վրա մեծ յոյս չունենք, առաջարկում ենք դիմել ամենախոնարհ խնդիրքով Վեհափառ Կաթողիկոսին, խնդրելով Ս. Էջմիածնից դրամական օժանդակութիւն այդ հրատարակութեան համար։

Բայց թէ Ս. Աթոռը որքան պատրաստ էր իւրն անել այդ գործը, թող մտածէ սրա մասին Ս. Էջմիածինը....

Թող այդ վերջին քայլն անենք և յետոյ սպասենք Եւրոպայի գթառատ վճռին։

Եւ եթէ լուսաւորված Եւրոպան անկեղծ է, եթէ նա իրաւամբ է իրան համարում՝ առաջադիմութեան, արդարութեան, ճշմարտութեան և լոյսի առաքեալ և առաջնորդ,—նա պէտք է օգնէ մեզ, պէտք է գործով հաստատէ, որ իւրն ազատութեան և հաւասարութեան քարոզիչ է ամբողջ աշխարհիս ազգերի մէջ։

Բայց եթէ նա, լուսաւորված Եւրոպան, արհամարհելով, չը լսեց քանդված Հայաստանի հառաչանքը և Հայաստանը կորաւ,—ապա ուրեմն թող հրաժարվի Եւրոպան այն լոյն և հաստատ կամուրջից, Հայաստանից, որի վրայով յոյս ունէր քայլելու եղբայրութեան և ազատութեան յաղթական դրօշակը և լուսաւորութեան ջահը ձեռին բռնած, Արևելքի մութ խորքերին նոր կեանք աւետելու համար։

Ա. Փ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԲԵՄԻՑ

—

Յուլիսի 3-ին հեռագիրը հաղորդում է Դունայի զօրքից (Տիրնովօյից) որ մեր զօրքերի մի մաս յուլիսի 1-ին անցաւ Բալկանեան սարերի շղթան, առանց հրացան արձակելու անգամ։ Գեներալ Գուրկօ յուլիսի 2-ին մտաւ Խանկոյ, որ պաշտպանում էին 300 նիզամներ։ Թշնամիների զօրքը փախաւ։ Թշնամին յետ է քաշվում դէպի արևելք Կօնարա գիւղի ուղղութեամբ։ Մեր կողմից կորցրինք մի սպանված և հինգ վիրաւորված մարդ։—Տուրն-Մագուրելի տեղից հեռագիրը հաղորդում է յուլիսի 3-ից, որ կատաղի ճակատամարտից յետոյ որ նախընթաց օրը շարունակվեց առաւօտեան չորս ժամից մինչև գիշերը, Նիկօպօլ բերդը յուլիսի 3-ին անպայման անձնատուր եղաւ։ Մեր զօրքերը կռւում էին անհաւան քաջութեամբ, քայլ առ քայլ առնելով ամրացած դիրքերը։ Մենք գերի առանք երկու փաշաներ և մինչև 6000 կանօնաւոր զօրք։—Դունայի զօրքի Գլխաւոր Հրամանատարը հեռագրում է Ս. Պետերբուրգ, յուլիսի 2-ին, Տիրնովօյից։ «Այսօր բաց է Տիրնովօյի հետ հեռագրական հաղորդակցութիւնը։ Յունիսի 30-ին ես հասայ Տիրնովօ և ընդունվեցայ ժողովրդից ոգևորութեամբ։ Եանտրայի գիծը արդէն յունիսի 25-ին առնված է մեր զօրքերով առանց կռւի։ Առաջաւոր զօրքերը առաջ են մղված աջ ափի վրա։ Մահմետական ազգաբնակութիւնը գրեթէ ամեն տեղ փախչում է մեր գալուց առաջ։ Մինչև յունիսի 29-ը կային միայն փոքրիկ կռիւներ չերքեզների և զինաւորված բնակիչների հետ, որոնք մտնում էին երկրի խորքը։ Իսկ յունիսի 29-ին Վօզնեսենսկի անուանված գունդը, ուղևորվելով Բաքանից դէպի Ցերկովնից, պատահեց թշնամիների պաշարեղէն գնացքին որ պաշտպանված էր 1500 պահապան զօրքով։ Գունդը մի քանի յարձակումներ արաւ, բայց չը կարողացաւ յետ մղել թշնամուն, որ այնուհետև պատսպարվեցաւ մի անհարթ դիրքի վրա։ Միայն ժամը 5-ին, երբ օգնութեան հասաւ գեներալ Լէօնով իր զօրքով, թշնամին փախաւ։ Մերոնք հետևելով թշնամուն մինչև գիշերվայ սկսելը, վեր առան 300 սայլեր և 10 գերիներ։ Տեղի վրա գտնվեցան 50 սպանված թիւրքեր։ Մեր կողմից անյայտացաւ Վօզնեսենսկի գնդի գնդապետ Ուշակով, որ կռւի սկզբում վէրք ստացաւ ձեռքի մէջ, և 5 սոլդատներ։ Սպանված են՝ նոյն գնդի օֆիցեր Լիտվինով և ութ սոլդատներ։ Բոլոր դիակները գտնվեցան շատ այլանդակված դրութեան մէջ։ Վիրաւորված են մի օֆիցեր և 15 սոլդատներ։—«Кавказъ» լրագիրը ստացել է հետևեալ հեռագիրը՝ «Պարգետ, յուլիսի 5-ին։ Յուլիսի 4-ին գեներալ-ադիւտանտ Լօրիս-Մելիքով զետեղվեց իր գլխաւոր ուժերով Պարգետի մօտ։ Առաջաւոր թիւրքաց զօրքերը չեն համարձակվում մեզ մօտենալ Ինջեկեվից աւելի մօտ։ Արգօսաի, Վիզինկեվի և Խալիֆ-Օղլուի շրջականերում եղած սարերի անցքերը թիւրքերը ամրացնում են։—Գեներալ Կոմարովի դրութիւնը նշանաւոր կերպով լաւանում է։»

—Տեղական լրագիրներում տպված է Տիրնովօյից հետևեալ հեռագիրը յուլիսի 4-ից (16)։ Գեներալ Գուրկօ իր զօրքով դուրս գալով յունիսի 30-ին Տիրնովօյից, յուլիսի 1-ին անցաւ Բալկանեան սարերի շղթան, որտեղ ձորի մէջ պատահելով Խանկօյ գիւղի մօտ թիւրքաց զօրքի մի մաս, ցրուեց այդ զօրքը և այժմ գնում է Կազանլըկի վրա, թշնամու ետքից, որ բռնած ունի ամրացած Շիպկօ անցքը։ Մի քանի աննշան կռիւներից յետոյ ամբողջ թիւրքաց ազգաբնակութիւնը փախչում է դէպի Ադրիանօպօլ։

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՔԱՀԱՆԱՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

—

Կովկասի բնակիչների շատերի բերանից լսել ենք, որ բաւական է գիւղական

քահանան խմանայ գրել և կարդալ, կանոնաւոր ժամերգութիւնը և օրինակատարութիւնը: Եթէ մենք փոքր ինչ մտածէինք, թէ ինչպիսի ծանր պարտաւորութիւն է դրվում գիւղական քահանայի վերա, բոլորովին կը շուարվէինք, մեր ուղեղը կը ծանրանար և հոգոցներ կը հանէինք մեր սրտերի խորքերից, թէ հասարակութեան մշակ դասը, —որին հարկաւոր է առաջնորդութիւն, որին հարկաւոր է բարոյապէս զարգացողութիւն, լուսաւորութիւն, դաստիարակութիւն, ընտանիքի և անտեսական մասի բարելաւութիւն և այլն և այլն, —այդպիսի ժողովուրդը ինչ տեսակ մարդու ձեռքը պէտք է յանձնել և արդեօք կարող են մեր այժմեան գիւղական քահանաները այդ պաշտօնին համապատասխան լինել:

Մեր թւած առարկաները մեր առաջ ներկայացնում են գիտութեան մի ահագին ճիւղաւորված ծառ, որը պէտք է ուսումնասիրած լինի գիւղական քահանան և առանց այս յատկութիւնների քահանան իզուր տեղ կը ծծի ժողովրդեան քրտինքը և խեղճ գիւղացու թշուառութիւնների վերա կաւելացնի մի թշուառութիւն և բեռների վերա մի բեռն, որին մինչ իր կեանքի վերջին րոպէ պէտք է շալակած քաշէ հեծեծալով նորա լուծը:

Ցոյց տանք, թէ քահանան ինչ տեսակ ազդեցութիւն ունի գիւղացու անկիրթ հասարակութեան առաջ:—Քահանան գիւղացու առաջ սուրբ մարդ է համարվում և քաւող նախախնամութեան բոլոր պատուիրանքների: Գիւղացին լաւ է ամեն դէպքում քահանային, նա կատարում է նորա բոլոր պատուիրանները սրբութեամբ, հարցնում է խորհուրդները, բաց է անում իր բոլոր ցաւերը նորա առաջ, կանչում է նորան իրա տանը, թէ ուրախութեան և թէ տխուր ժամանակ: կանչում է նա և հիւանդ ժամանակ, երբ է հոգու և մարմնի բժշկից սպասում է նորանից օգնութիւն և այլն և այլն...

Արդեն գիւղական քահանան պէտք է լինի բարձր կամ՝ թէ միջնակարգ ուսումնարանում ուսում ստացած անձն և կեանքի մէջ փորձված: Բաւական չէ մի հասարակութեան ղեկավար դառնալ, այլ պէտք է կարողանալ առաջնորդել նորան, բարելաւացնել նորա վիճակը, կրթել և բարձրացնել բարոյապէս և մտաւորապէս: Այն ժամանակ ես ձեզ հաւատացնում եմ՝ ղեկավարը կը կատարէր իր պաշտօնը ճշդութեամբ:

Հարցնում ենք՝ քահանան ինչով կը հանի այս նպատակին:—Անխափան քարոզութեամբ, բարոյական խրատներով: Քարոզութիւն ասելով, մենք չը պէտք է հասկանանք Ադամից սկսել և Աբրահամի հետ վերջացնել, այն էլ կցկտուր, առանց լօգիկայի, այլ քարոզել Աստուածաշունչ գիրքը այսինքն,—հին և նոր կտակարանը՝ իր պարզ հասկանալի ձևով և յետոյ խօսել որդւոց կրթութեան, բանալ ուսումնարան, կրթել մանուկներին և ընծայել հասարակութեանը ազգօգուտ և բարոյական մշակներ, ընտանեկան վիճակը բարելաւացնել, անտեսականութեամբ պարապել և այլն և այլն, որոնք գիւղացու աղքատ և յուսահատ վիճակին օգուտ կարող են բերել: Թէպէտ սուրբ գրքի քարոզութիւնը ազդում է բարոյապէս գիւղացու վերա, բայց առաւել այն ժամանակ մեծ ազդեցութիւն կունենայ երբ գիւղացու վիճակը ապահով կը լինի:

Ահա այսպէս մի անկիրթ հասարակութեան մէջ, ինչպէս Կովկասի գիւղացիներն են, կրթված քահանան կարող է մեծ դեր կատարել, իսկ հակառակ, անկիրթ քահանան կը թողնի ժողովուրդը նոյն նախապաշարմունքների և չքաւորութեան մէջ, առանց նորան որ և իցէ օգուտ տալու:

Կրթեալ քահանաները անհրաժեշտ են, որովհետև հասարակութեան անկիրթ անդամների, գիւղացիների մէջ քահանայի կամ՝ ինչպէս գիւղացիները իրանք ասում են, հոգևոր հօր միջնորդութեամբ՝ առաւել հեշտ է տարածվում լուսաւորութիւնը:

Բ. Տէր-Աբրահամեանց

—

ՆԱՄԱԿ ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ

Յուլիսի 2-ին

Յունիսի 28-ին հասայ Երևան և մի քանի օր ալ Ս. Էջմիածին անցնելուց յետոյ կը գամ Տփխիս:

Ազգային խնդիրների մէջ որչափ ալ կը ջանամ օպտիմիստ լինել, խղճութիւններ կապարեայ արձանի պէս կը ծանրանան, կը մնան աչքիս առջև և սև դէմքով և դժնի հայեացքով կը ստիպեն ինձ և կը ստիպեն պեսիմիստ մնալ: Հայն որ Թիւրքիայի մէջ նիւթապէս և բարոյապէս միանգամայն ճնշուած է, այնպէս որ չէ կարող իր գլուխը վեր վերցունել և պատուիրեն խնդրել, Պարսկաստանի մէջ ալ այնպիսի անարգ և սարսափելի վիճակ ունի, որ մի ազատամիտ հայ չէ կարող համբերել և խոնարհել այդ լուծի առջև: Մի օրինակ տամ ձեզ՝ Պարսկաստանի մէջ հայն այնպիսի պիղծ արարած համարուած է, որ թէ մի ուտելիք բանի ձեռք դպցունէ, այն մուրտար (պղծուած) կը համարուի և հարկ կը լինի որ անշուշտ գնէ զայն որ և է գինով որ կը պահանջուի, կի պարսիկն ալ չէ կարող ուտել այդ պղծուածն կամ ծախել, այլ կը ստիպուի թափել զայն: Հայի շրթներին դպած ջրամանն պղծուած է և ալ մի պարսիկ չը կրնար խմել այդ ջրամանէն. պէտք է որ կոտրէ զայն: Ալ ուսումնական վիճակն մի հարցունէք. որպէս արդէն յայտնի է ձեզ, ամբողջ Պարսկաստանի մէջ ոչ ազգային մի լրագիր կը հրատարակուի, ոչ ալ մի տպարան կայ:

Այստեղ Վաղարշապատում հազարաւոր հայեր [illegible] րալ Տէր-Ղուկասովի շնորհիւ ազատած փախած են այստեղ, յորոց շատեր Մայր Աթոռին հովանիին տակ պատսպարուած կը կերակրուին և շատեր ալ զանազան գիւղեր կը բնակուին և նոցա բնակքին յանձնուած են: Այսօր թշուառ վիճակ տեսնել, պատկերել իր աչքի առջև այն վիշտեր որովք ստիպուած են այդ խեղճեր իրենց տուն տեղ թողուլ և գաղթել, այս ամեն տեսնելէ և մի վայրկեան ալ խորհելէ յետոյ՝ անկարելի է մի հայի համար սրտագին հառաչներ չարձակել:

Բայց ինձ համար խորհելիք մի ուրիշ կէտ ալ կայ այստեղ: Պայազիտ, Ալաշկերտ և այլ տեղեր պատերազմի դաշտ եղած հայերին յաջողած է ռուսական բանակին հրամանատար Տէր-Ղուկասովի շնորհիւ փախչել և ազատվել քիւրդերի բարբարոսութիւններէն: Իսկ ինչ անեն խեղճ Վանցիները, Բաղէշցիները և Մուշեցիներն որք ռուսական բանակին անմիջապէս մօտ չը լինելով, չեն կարող փախչել և ազատվել:

Երբ ռուսական բանակն Պայազիտ գրաւեց յայնժամ Բերկրիի մէջ, որ այժմ թիւրքերի բանակատեղն եղած է, և ոչ ալ Վանի մէջ զօրք կար: Քուրդ պաշտօնեաները մի ամիս յետոյ սկսան գալ: Այն ժամանակ Թիւրքաց բանակն բոլորովին անպատրաստ վիճակի մէջ էր դեռ: Երբ Պայազիտի ռուսական բանակն Ապաղայի դաշտն իջնելով Օսմանեան բանակին դէմ չը ճակատեցաւ, այլ նորա հիւսիսային կողմն Տիատինէն անցնելով իջաւ արևելեան կողմն և Ջիլան-Տերէսիի մէջ երևեցաւ, Վանի հայերն սկսան ուրախանալ խորհելով թէ Ջիլան-Տերէսիէն անմիջապէս Բերկրիի հարաւակողմն անցնելով Գործոթի անցքը պիտի բռնէ, որով Բերկրիի բանակին հաղորդակցութիւնն կտրած Վանի հետ (ուտելիք և ռազմամթերք Վանէն կերթայ Բերկրի) և զայն պաշարումի մէջ թողած, պիտի յառաջանայ Վան ուր բնաւ մի զօրք չը լինելով առանց արիւնահեղութեան պիտի գրաւէ զայն, ու Վանի զօրքերն բոլորն ալ Բերկրի հաւաքուած էին:

Յայտնի է թէ Էրզրում Տրապիզոնի և Սև ծովի բանակին լինելով, Թաւրիզի առջև պատերազմական նկատումներով աւելի կարևոր և նախնական դիրք ունի. իսկ Վան, Բաղէշ, Մուշ իրենց դիրքով այնչափ հրապուրիչ չեն լինիր: Բայց եթէ պատերազմական այդ գործին ոչ թէ ռազմագիտական նկատումներով գիտենք աւելի, մենք հայերս չը պէտք է մոռնանք Յիսուսի այդչափ բազմաթիւ հայերի կրած անտանելի հարստահարութիւններին առջև։

* * *

—

ՆԱՄԱԿ ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ

20 յունիսի

Մեր հայոց լրագիրները կարծես ընտրել են իրանց համար մի առանձին ընթացք, բոլորովին տարբեր այլ ազգերի լրագրութիւնից: Եւ երբ ոչ ուսումնարան կայ փառ ուսուցիչներով, կամ ընթացքով, ոչ հոգևորական կայ չար վարք ու նպատակով.—կարծես և ոչ պատճառ, ոչ նիւթ կայ թղթակցելու համար մի որ և իցէ հայոց լրագրում....

Ի՞նչ է պատճառը որ մենք սիրել ենք այս աղքատութիւնը, մինթէ չը կան ուրիշ մեզ գրաւող, մեզ համար աւելի պիտանի նիւթեր:

Ի՞նչ է մեր նպատակը. վայր ձգել բոլորովին հոգևորականների պատիւը, խայտառակել նորանց հրապարակաւ, սառնացնել ժողովուրդը բոլորովին դէպի եկեղեցու ծառայողները: Այո, ինչպէս մարդ ունեն նոյանից շատերը և մարդկութեան պակասութիւններ, բայց այդ չէ նշանակում թէ հարկաւոր է գրգռել ժողովրդի մէջ նորանց անպատւութիւնը.... Եւ վերջապէս մինթէ կարող է յօդուածագիրը համարեա ոչ մի տեղ ուսում չաւարտած, հոգևորականին ցոյց տալ լրագրի միջոցով նորա պարտաւորութիւնները, պահանջել նորանից այս կամ այն եկեղեցու մուտքի կամ ծախքի հաշիւը: Կամ պահանջել ամսական 10, 20 րուբլ ռոճիկ վարժապետից, որ նա եւրոպական սիստեմայով դաս տայ:

Խեղճ հայ, մինչ չը գիտես ինչ ես անում, ինչ ես տալի և ինչ ես պահանջում:

Կրկին մէկ բան, որ արգելք է լինում նամակագրութիւններին: Կան լրագիրներ, կրկին մեկնում միայն, որոնց պարտաւորութիւնն է ամենայն բան հերքել, ջրել, ամենայն բան ծաղրածութեան տակ ձգել: Դեռ ես չը բացած ընթեր[illegible] դէն չարադրում են մի յօդուած ընդդէմ քո նամակին: Եւ ոչ թէ երկնչում ես այսպիսի դատարկախօսներից, ո՛չ, այլ ստանում ես մի զզուանք թղթակցել մեր հայոց լրագիրներին:

Մենք, փառք Աստուծոյ, այդ տեսակ լրագիրներին համակրելուց կամ նմանվելուց, համարձակ լինելուց փառաց ձեռք ենք վեր առել: Այժմեան ժամանակը, երբ եւրոպական բոլոր լրագիրները զբաղված են մի հարցով, պատերազմական հարցով,—մենք կրկին չենք վերջացնում մեր մէջ ամենքին ձանձրացնող բամբասանքները և հայհոյանքները: Մինթէ մեր զօրքերի բանակի մէջ չեն գտնվի մի քանի հայեր, որոնք կարողանային եթէ ոչ անդադար պատերազմի ընթացքի վրա թղթակցել մեր լրագիրներին, գոնէ ծանօթացնել մեր հասարակութիւնը Թիւրքաց Հայաստանի երկրի, նորա բնակիչների կեանքի հետ, և այսպիսով մեր լրագրութիւնը առժ տար օտար, մանաւանդ ռուսաց լրագրներին թարգմանել մեր լեզուից աւելի ճիշդ տեղեկութիւններ:

Օտար ազգերը սկսեցին պատերազմի շնորհիւ ուսումնասիրել մեզ և մեր երկիրը, հարիւրաւոր լրագիրներ ուղարկեցին իրանց թղթակիցներին դէպի Հայաստանը, որպէս զի թղթակիցին մանրամասնաբար....

Մենք մեր երկիրների մասին տեղեկութիւնները ստիպված ենք վերցնել, թարգմանել օտարազգիների լրագրութեան թղթակիցներից:

Լ. Խ. Ա.

—

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍԻ Քաղաքային Վարչութիւնը Թիֆլիսի Քաղաքային Դումայի յունիսի 6-ին ներկայ 77 թւին կայացած վճռին համեմատ, յանձնեց տարողական պաշտօնեայ Լազարեա Մարալին մանէթանոց հարկ հաւաքել ծառաներից հիւսներից արական սեռի, որոնք վարձվում են Թիֆլիս քաղաքի մէջ: Մի րուբլ հարկ վճարու ժամանակ, վճարողները պէտք է պահանջեն տպված ստացական (կվիտանցիա) որ նորանց կայութեամբ կարվում է ժապավինեալ մատնից: Գրած ստացականները կամ կվիտանցները, ուրիշ որ և է սարքարութեամբ բացի տպօվից, Քաղաքային Վարչութիւնը համարել է անվաւեր: Բացի կվիտանցիայից, մշակները որոնք պարապում են Թիֆլիսում բեռներ կրելով և տեղափոխելով, ստանալու են Վարչութիւնից մետաղեայ փոքրիկ վահանակ (բլյախա) իր նօմէրով, որ բեռնակիր մշակները պէտք է մանուածեն իրանց չուխի վրա, կուրծքի ձախ կողմի վրա:

—

Լսում ենք որ պ. Պերճ Պռօշեանց, որ յայտնի է հայոց հասարակութեանը իր «Սօս և Վարդիթեր» վիպասանութեամբ, պատրաստել է մի նոր վիպասանութիւն: Նիւթը վերցրած է հայոց ժողովրդական կեանքից հարիւր տարի սորանից առաջ և վիպասանութեան հերոսներից մէկը Ներսէս հինգերորդ կաթողիկոսն է իր մանկութեան և պատանեկութեան ժամանակ: Հեղինակը դիտաւորութիւն ունի տպագրել իր գործածքը նախ «փորձ» հանդէսի մէջ և յետոյ առանձին գրքոյկով:

—

ՍՈՒԽՈՒՄԻ կողմերից Օլգինոյ և Եգորիեվսկ գիւղերից փախած և այդպիսով իրանց անձները ազատած 30-ի չափ յոյն ընտանիքներ ահա երկու շաբաթ է ապրում են Սուրամում: Ցաւալի է պատմել, ասում է մեր թղթակիցը, թէ ինչ նեղութիւններ են կրել այդ մարդիկ 20 օր ճանապարհ մանգալով, մինչև երկաթուղու Սամտրէդի կայարանը: Նոքա ամբողջ օրեր քաղցած են եղել մանգալիս, ոչինչ չեն կարողացել ազատել իրանց կարողութիւնից, որովհետև ուշ են իմացել թշնամու մերձենալը: Բոլոր տաւարը, կահ-կարասիքը անցել են թշնամու ձեռքը, ինչպէս իրանք պատմում են: Այս թշուառները այժմ ցրուած են Սուրամի անտառում և շատ նեղ դրութեան մէջ են. նորանցից մեծ մասը հիւանդ է տենդով և ուրիշ ցաւերով: Այդ ընտանիքներից մօտ 40 հոգի պառկած են Քութայիսի հիւանդանոցներում: Այդ գաղթականների խնդիրքով կառավարութիւնը տալիս է նորանց Ստավրապօլի նահանգում հողեր, տալիս է նոյնպէս կենդանիներ և փող որպէս ժամանակաւոր օգնութիւն: Մի քանիսը նորանցից խնդրում են որ կառավարութիւնը նորանց հողեր տայ Ծալկայում: Այս ժամանակ կառավարութիւնից այդ թշուառներից իւրաքանչիւրին տրվում է օրական 12 կոպէկ կերակրի համար:

—

ՍՈՒՐԱՄԻՑ մեզ գրում են՝ «Չենք հասկանում թէ Սուրամի ուսումնարանը ինչ հարկաւորութիւն ունի «Արարատ» ամսագիրը ստանալու: Ո՞վ է նորա կարդացողը՝ ուսուցիչները, թէ աշակերտները: Ի՞նչ օգուտ կարող են նոքա այդ ընթերցանութիւնից դուրս բերել: Եւ եթէ ճշմարիտ մեր աղքատ ուսումնարանը ստիպված է ամեն տարի «Արարատի» խմբագրութեանը 4 րուբլ հարկ ուղարկել, գոնէ խմբագրութիւնը խնամաբար վարվէր իր բաժանորդների հետ և ճշդութեամբ ուղարկէր համարները: Բայց այս տարվայ համարներից ուսումնարանը ստացել է միայն յունվար ամսի տետրակը... Երևի ինքն խմբագրութիւնը գիտէ թէ հարկաւորութիւն չը կայ.... Մեր կարծիքով աւելի լաւ կը լինէր, եթէ իւրաքանչիւր տարի այս 4 րուբլով գնվէին դասագրքեր աղքատ աշակերտների համար:»

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ ստացանք մի անյայտ հայից մի րուբլ յօգուտ հրդեհից վնասված Վանի բնակիչների:

—

«Тифл. Вѣстн.» լրագրում սկսած են տպվել հետաքրքիր յօդուածներ «Участіе армянъ въ завоеваніяхъ Россіи въ Закавказіи» վերնագրով, այսինքն «Հայերի մասնակցութիւնը Ռուսաստանի նուաճումների մէջ Անդրկովկասում.» Եթէ յօդուածները նոյն ձևով կը շարունակվեն Պետրոս Մեծի, մինչև Նիկոլայոս I-ի ժամանակները, կարելի կը լինի շնորհաւորել «Тифл. Вѣстн.» լրագրին այդ տեսակ օգտաւէտ պատմական յօդուածների համար: Մեզ համար մի և նոյն է ով է գրում այդ յօդուածները: Ամեն բանի մէջ պէտք է անկողմնապահ լինել, մանաւանդ այդ տեսակ օգտաւէտ պատմական գործունէութեան մէջ: Ռուս կայսրները միշտ առանձին համակրութեամբ էին վերաբերվում դէպի հայոց ազգը, բայց ցոյց է ամենքից աւելի Ալեքսանդր I կայսրը, որի մի մանիֆեստի տպված պատճէն դէպի հայոց ազգը 1813 թւին Տէպլից (Բօհէմիայում) քաղաքից գրած, մենք ունենք այս րոպէիս մեր ձեռքում: Այդ մանիֆէստի մէջ կայսր Ալեքսանդր I մեծ նշանակութիւն է տալիս հայոց ազգին Կովկասում:

—

«Тифл. Вѣстн.» լրագրին հաղորդում են որ վերջին ժամանակները Երևանի, Ալէքսանդրապօլի և շրջակայ գիւղերի ճանապարհների վրա կարելի է տեսնել բազմաթիւ հայերին պատառոտած շորերով և այլանդակված մարմնով, որոնք փախչում մեր երկիրը թիւրքերի, քիւրդերի և չէրքէզների կատաղութենից: Այդ գաղթականները մեծ մասամբ Էրզրումից, Մուշից, Վանից, Բայազէտից և նրանց շրջակայ գիւղերից են: Նոցա պատմածների առջև թիւրքերի ձեռքով Հայաստանում գործված գազանութիւնների և բարբարոսութիւնների մասին, աննշան են երևում Բօլգարիայում կատարվածքները: Հազարներ հայոց ընտանիքներից սաստիկ տանջանքներից և չարչարանքներից յետոյ սպանվում են ամենադաժանական կերպով: Տները, ամբողջ գիւղերը այրված են, հայերի կոյքը յափշտակված են, խոտերը կոխած և այրված են: Կանայք, աղջիկներ ամենաքնքոյշ հասակի բռնաբարվում են և յետոյ սպանվում են ամենաանողորմ կերպով և նրանց դիակները այլանդակվում են: Այդ ժողովրդի միակ մեղաւորութիւնը այն է որ նա ընդունելիս է եղել ռուսաց զօրքը համակրական կերպով:

—

«Тифл. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է որ այս տարի ԿՈՋՕՐՈՒՄ սաստիկ շատ ժողովուրդ կայ: Մի ամենափոքր սենեակի համար վճարում են 200 րուբլ: Բոլոր տները լի են բնակիչներով: Այդ երևոյթը գորանով է բացատրվում, որ Կոջօր աւելի ապահով տեղ է, քան թէ մեր միւս ամարանոցները և Թիֆլիսին շատ մօտ լինելով աւելի շատ հեռու է պատերազմական բեմից:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱ

—

Ֆրանսիական պատգամաւորների ժողովի ընտրութիւնների ժամանակը մօտենում է, բայց միապետական կուսակցութիւնները փոխանակ միացած լինելու, օրէց օր աւելի և աւելի թշնամանում են միմեանց դէմ: Այժմեան մինիստրութեան, այսինքն հերցօգ Բրօլէի «Francais» լրագիրը յոյս ունի որ կառավարութիւնը կիմանայ պաշտպանել իր օգուտները ընտրութիւնների ժամանակ և յաղթող կը հանդիսանայ ընտրութիւններից, այսինքն ընտրել կը տայ մեծ մասամբ իրան հաճելի պատգամաւորներին:

Բօնապարտեանների և օրլէանականների մէջ տիրում է կատարեալ երկպառակութիւն: օրլէանականների, այսինքն կոմս Շամբօրի օրգան «Union» լրագիրը, չը նայելով որ օրլէանականները համարվում են բօնապարտեանների դաշնակիցներ, կարծում է որ բօնապարտեանների դրօշակը և սկզբունքը որոնք հիմնված են ժողովրդի ընդհանուր ձայնատուութեան (պլէբիսցիտի) վրա, յեղափոխական ծագում ունելով և այդ կուսակցութեան բոլոր սկզբունքները յեղափոխութեան վրա հիմնվելով, բօնապարտեանները «Union» լրագրի կարծիքով անկարող են սեփականացնել իրանց այն դերը, որ կամենում են խաղալ յեղափոխութեան դէմ պատերազմի մէջ:

Կղերական-օրլէանական կուսակցութիւնը պատմում է որ եթէ բօնապարտեանները շատ մեծ պահանջներ կը դնեն, այն ժամանակ միացած միապետական կուսակցութիւնները ստիպված կը լինեն հրաժարվել բօնապարտեանների հետ դաշնակցութենից և թողնել նրանց մէնակ:

Բայց այդ սպառնալիքներից, ինչպէս երևում է, բօնապարտեան կուսակցութիւնը չէ վախենում, համոզված լինելով որ ինքն մենակ աւելի զօրեղ է և աւելի նշանակութիւն և ազդեցութիւն ունի երկրի մէջ, քան թէ բոլոր միացած միապետական կուսակցութիւնները միասին: Հանրապետական կուսակցութենից յետոյ ամենից մեծ ներգործութիւն ունի ամբոխի վրա բօնապարտեան կուսակցութիւնը: Առանց նորան, օրլէանականները և օրլէանեանները ոչ մի քայլ անել չեն կարող: Նորա չէին կարող Սենատի մէջ ձայների բազմութեամբ վճռել պատգամաւորների ժողովի փակելը կամ արձակելը առանց բօնապարտեան կուսակցութեան մասնակցութեան: Օրլէանեան և օրլէանական կուսակցութիւնները չը պէտք է մոռանան որ մայիսի 4-ի (16) ծրագրի նախաժամից յետոյ նահանգապետների մեծ մասը նշանակված է եղել մարշալ Մակ-Մահօնի ձեռքով բօնապարտեան կուսակցութեանը պատկանող անդամներից: Ուրեմն կառավարչական ոյժը ընտրութիւնների ժամանակ կը լինի բօնապարտեանների ձեռքում: Որքան և առէլին բօնապարտեաններին թէ օրլէանեանները և թէ լէգիտիմիստները (օրլէանականները), այնու ամենայնիւ նրանք հասկանում են որ առանց բօնապարտեան կուսակցութեան օգնութեան նրանք ոչինչ չեն և նրանցից շատ աննշան թիւ կընտրվի նոր կազմելու պատգամաւորների ժողովի մէջ:

Ուրիշ կողմից հանրապետականները, ի հարկէ, ամեն միջոցներ են գործ դնում որ երկպառակութիւն պահպանեն միապետական այլ և այլ կուսակցութիւնների մէջ, որպէս զի նրանցից իւրաքանչիւրը թուլանայ, իր ոյժը կորցնի, և քանդվի միապետական կուսակցութիւնների պահպանողական այդ դաշնակցութիւնը, որի մէջ Ֆրանսիայի այժմեան կառավարութիւնը իր բոլոր փրկութիւն է տեսնում:

ԹՈՒՐՔԻԱ

—

Լրագիրները պատմում են որ սուլթան Աբդուլ-Համիդի վրա շատ վատ տպաւորութիւն ունեցաւ որ ռուսաց զօրքը անցաւ Դունայ գետը: Նա այդ մասին հարց արեց իր զօրքի գլխաւոր հրամանատարին, Աբդուլ-Քերիմին, բայց սա պատասխանեց որ ունի մի պլան, որի միջոցով նա յոյս ունի խրատ գործել իր նպատակները, այն է գրաւել ռուսներին Դունայի այն կողմը և յետոյ յարձակվել նրանց վրա և ջարդել ռուսաց զօրքը: Սուլթանը չը հաւատալով նրան, գիտաւորութիւն ունէր անձամբ երթալ բանակը և վերստուգել գլխաւոր հրամանատարի նպատակները: Բայց պատերազմական մինիստր, Րէդիֆ-փաշան, համոզեց սուլթանին մնալ Կ. Պօլսի մէջ:—Կ. Պօլսից հաղորդում են «Standard» լրագրին որ անգլիական նաւատորմի Բէզիկեան նաւահանգիստի մէջ մնալը անհաճելի տպաւորութիւն գործեց բարձրաստիճան թիւրքերի վրա: Նոքա այդ քայլի մէջ տեսնում են Անգլիայի նպատակը սեփականացնել իրան առաւի մի մաս և բարձրաձայն խօսում են այժմ աշխատել Անգլիային արգելք դնել Դարդանէլեան անցքի մէջ մտնելը, եթէ Անգլիան չը ներկայանայ որպէս պաշտօնական դաշնակից Թիւրքիայի: Կ. Պօլսի մէջ խաղաղութեան կուսակցութիւնը սկսում է խօսել Ռուսաստանի հետ խաղաղութիւն կապելու կարեւորութեան վրա:—Ռուսաց «Голосъ» լրագրին գրում են Կ. Պօլսից որ «Մանզումէի Էֆքեար» հայոց լրագիրը արգելվեցաւ թիւրքաց տէրութեան հրամանով, իսկ նրա խմբագիրը կալանաւորված է, որովհետև տպել է իր լրագրում մի քանի նամակներ Վանից, որտեղ նկարագրվում էին այն գազանութիւնները որ քրդերը գործում են Վասպուրական վիճակի հայ ազգաբնակութեան մէջ: Այն կողմերի հայերը, ասում է թղթակիցը, անասելի նեղութիւններ են կրում, բայց ստիպված են լուռ մնալ:—«Րէյտէրի հեռագրական ընկերութիւնը» հաղորդում է Կ. Պօլսից որ անգլիական ներկայացուցիչ Լայարդ պաշտօնապէս խնդիրք չէ յայտնել թիւրքաց տէրութեանը թոյլ տալ Անգլիային ուղարկել իր նաւատորմը Դարդանէլեան անցքը, բայց այդ հարցը յարուցված է եղել կիսապաշտօնական կերպով:—Թիւրքաց զօրքերը, որոնք Չէրնոգօրիայի դէմ էին պատերազմում, ինչպէս հաղորդում են լրագիրները, ուղարկվեցան Անտիվարի և այնտեղից Սալօնիկի:—Անգլիական «Daily Telegraph» լրագիրը ասում է որ Անգլիան միացած պետութիւնների հետ միասին պէտք է արգելք դնէ ռուսաց զօրքերից Կ. Պօլսի թէև ժամանակաւոր պաշարմանը, որովհետև դա կը լինէր մահվան զարկ Անգլիայի արևելքում ունեցած շահերին:

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

—

Ջարմանալի երևոյթ է ներկայացնում ներկայ լուսաւոր, ազատ և ինքնօրէն դարում Անգլիայի պէս եւրօպական, լուսաւորված երկրի քաղաքականութիւնը: Անգլեան ուրիշ ազգ չէ ճանաչում ամբողջ երկրագնտի վրա, բացի անգլիացիներից, ամեն ուրիշ ազգերը կարծես ստեղծված են Անգլիայի շահերի համար: Չը կան ուրիշ ազգութիւններ, իրանց անհատական կեանքով: Այդ երկիրը ունի իր շահերը ամբողջ աշխարհի վրա, և որտեղ անցնում են աշխարհի ծայրերը կապով անգլիացիների համար դրական շահեր ներկայացնող ճանապարհները, այնտեղ թող անապատ էլ լինի, անբնակ երկիրներ էլ լինեն,—Անգլիայի համար փոյթ չէ,—միայն նորա շահերին ոչ ոք չը դիպչի, բոլոր ճանապարհները նորա առեւտուրի համար բաց լինեն: Այժմ թիւրքերը կոտորում են Հայաստանի հայերին,—Անգլիային ինչ փոյթ... Թող բոլոր հայերն էլ կոտորվեն և երկիրը անապատ մնայ, միայն որ Անգլեան ճանապարհ ունենայ դէպի Հնդկաստան, միայն որ այդ անապատը ուրիշ տէրութեան ձեռքը չընկնի:

Անգլեան երբէք չէ ունեցել և չունի հեռու երկիրներում լուսաւորութիւնը տարածելու առաքելական ոգի: Թող աշխարհիս երեսին եղած բոլոր միացած ազգերը ոչնչանան, միայն Անգլիայի շահերը պահպանվեն... Վերջապէս երբ կը հասնի թէ ամբողջ Եւրօպան և թէ մանաւանդ Անգլեան այն համոզմունքին, որ ինքն լուսաւորված աշխարհն էլ աւելի երջանիկ կը լինի, երբ որ կաշխատէ տարածել լուսաւորութիւնը Եւրօպայից դուրս էլ, կաշխատէ ոտի կանգնեցնել թէև ընկած, բայց քաղաքակրթութեանը ընդունակ ազգերին, մինչև անգամ հեռու երկիրներում, Ասիայում:

Ժամանակ է արդէն հասկանալ որ դա ոչ թէ միայն տմարդութիւն է, բայց և անգործնական բան է՝ աշխատել առաջ անապատ դարձնել մի երկիր և յետոյ իշխել և տիրապետել այն աւերակ դարձրած երկրի վրա, իր եսական շահերը միմիայն աչքի առջև ունելով:

Մի ժամանակ մարդիկ կարծում էին որ բաղդաւոր կարող են լինել, եթէ ստրուկներ ունենան, մի՞թէ Եւրօպան էլ երկար ժամանակ պէտք է աշխատէ Ասիային ստրկութեան մէջ պահել:

Ժամանակ է արդէն հասկանալ որ ազատելով, ինքնուրոյն կեանք տալով, ոտի կանգնեցնելով, անհատական կեանք շնորհելով ստրուկին, դուք ոչ թէ միայն ստրուկին բաղդաւորացնում էք, նրան երջանիկ էք դարձնում, բայց և ձեզ, ձեր սեփական անձին էլ օգուտ էք բերում, ձեր շահերի վրա հոգում:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Լօնդօնից հեռագրում են յուլիսի 5-ից որ «Standard» լրագիրը խօսելով ռուսաց զօրքերի Բալկանեան սարերի շղթայի վրայով անցնելու մասին, հաւատացնում է, որ Անգլիան չէզոք չի մնայ, եթէ ռուսները կը սպառնան Կ. Պօլիս մտնելու և Անգլիան չի թոյլ տայ Ռուսաստանին Կ. Պօլսի վեր առնելը:

—Ալէքսանդրիայից հեռագրում են Կ. Պօլիս որ Թիւրքիայի մայրաքաղաքը դարձեալ ուղարկված է 3000 եգիպտական զօրք:

—Վիէննայից հեռագրում են «Գերմանական «Tagblatt» լրագրին գրում են Օդէսայից որ Սեվաստօպօլի առջև երևեցան չորս զրահաւոր թիւրքաց նաւեր:»

—Լօնդօնից հեռագիր կայ որ հաղորդում է թէ անգլիական պարլամենտի մէջ արտաքին գործերի մինիստր Դէրբի, պատասխանելով Ջէնկինս պատգամաւորին, ասեց որ անգլիական տէրութիւնը դեռ ճիշդ տեղեկութիւններ չունի այն բանի մասին իբր թէ ռուսները մտցրել են Բօլգարիայում ռուսաց լեզուն, որպէս պաշտօնական, կառավարչական լեզու, ուստի մինչև որ չը ստացվեն աւելի ստոյգ տեղեկութիւններ այդ մասին, անգլիական մինիստրութիւնը դեռ չէ կարող վճռել ինչ քայլ պէտք է անէ այդ գործի վերաբերութեամբ:

—Լուր էր տարածված որ իտալական տէրութիւնը պէտք է իր զօրքը ուղարկէր Անտիվարի, բայց այժմ այդ լուրը հերքվում է իտալական տէրութենից:

—Ս. Պետերբուրգի «St. Petersb. Herold» լրագիրը Վիէննայից լուր է ստացել որ իբր թէ Կ. Պօլսում աշխատում են խաղաղական պայմաններ առաջարկել Ռուսաստանին:

—Կատտարօից հեռագրում են որ Ալբանիայի և Էպիրոսի մահմետական ազգաբնակութիւնը զէնքեր է ստացել, որպէս զի զօրք կազմի:

—Վիէննայից հեռագրում են որ Կիւստենջի անուանված տեղը թիւրքերը ամրացնում են և ուզում են պաշտպանել այդ ամրոցը մինչև վերջին կարողութիւնը: Այդ վճռված է եղել թիւրքաց պատերազմական խորհրդի մէջ Շումլայում:

—Աթէնքից հեռագրում են «Միջազգային հեռագրական ընկերութեանը» որ յունաց ազգային ժողովը փակված է, բայց այժմեան հանգամանքները աչքի առջև ունելով, ժողովը գումարված է մնում դեռ մինչև սեպտեմբեր ամիսը: Յունաց պաշարի զօրքերը կանչված են իրանց գնդերի մէջ: Յունաց մայրաքաղաքին հարևան նահանգներում հասարակական կարծիքը շատ յուզված է:

—«Polit. Corresp.» լրագրին հեռագրում են Կ. Պօլսից որ թիւրքերը կոտորում են քրիստոնեաներին Ռօդօսի և Գալլիպօլիի մէջ, նոյնպէս Վասպուրականի նահանգում բազմաթիւ հայերին կոտորել են: Կ. Պօլսի հայոց պատրիարք Ներսէս բողոք է ներկայացրել թիւրքաց տէրութեանը, պահանջելով որ պաշտպանվեն անմեղները և պատժվեն մեղաւորները:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մենք ստացանք ուրախալի լուր Գերմանիայից: Մեր հայրենակից դօկտոր Անդրէաս Արծրունի, որ քանի մի տարի է մինէրալօգիայի ասիստենտ էր Ստրասբուրգի մէջ, այս օրերս ընդունվեցաւ Բերլինի համալսարանում որպէս մինէրալօգիայի և կրիստալլօգրաֆիայի պրիվատ-դօցէնտ: Մի քանի օրից յետոյ պ. Արծրունին պէտք է մի հրապարակական դասախօսութիւն կարդայ ուսանողների առջև և առժամանակ վերադառնալու է Ստրասբուրգ, ուր մնալու է մինչև սեպտեմբեր ամսի վերջը, իսկ այնուհետև սկսելու է Բերլինի մէջ կանոնաւոր կերպով դասախօսել իր առարկան նօյեմբերի վերջերում: Այդ քայլը աջողվեցաւ մեր հայ երիտասարդ գիտնականին, որպէս վարձատրութիւն նորա բազմամեայ տոկուն աշխատութիւնների: Յոյս ունենք և ցանկանում ենք որ նա ունենայ շատ լաւ աղներ, որովհետև, որքան մեզ յայտնի է, այս րօպէիս ամբողջ Բերլինի համալսարանում պ. Արծրունին միակ պրօֆէսօր կը լինի մինէրալօգիայի և կրիստալլօգրաֆիայի:

***

Յուլիսի 5-ից մեզ գրում են ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ: Երեկոյեան ժամը 5-ին վանքի առջև մի աղաղակ լսվեցաւ: Ամենքն էլ դուրս վազեցին և տեսան որ Թիւրքիայից եկած հայ գաղթականներից մի խեղճ կին իր միակ որդուն էր ողբում, որ վանքի առջև լճի մէջ լողալ ուզելով, խեղդվեցաւ և նրա շորերը միայն գտնվեցան լճի ափերի վրա, իբրև նշան: Խեղդվածը իր ծնողների միակ ապաւէնն էր: Քուրդերի ձեռքից ազատվելով, եկաւ ջրին զոհ եղաւ: «Աստուած իմ, բացականչում է մեր թղթակիցը, այդ ամեն փորձութիւնները միայն խեղճ հայերի գլխին պէտք է գան....»

**

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ մեզ գրում են՝ «Բայազէտի վերջին ճակատամարտի մէջ վիրաւորվածները և հիւանդները բերվում են այստեղ դարմանվել: Աւելորդ չեմ համարում գովեստով յիշել այստեղ Ս. Պետերբուրգի բժշկական ակադէմիայից եկած բժշկներից մինի, այն է վաղարշապատցի պ. Նաւասարդեանցի աշխատութիւնները, որ անձնուիրութեամբ խնամ է տանում հիւանդներին ձրիապէս:»

* * *

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են՝ յունիս ամսի ընթացքում եղան քննութիւններ տեղական Սբ. Գայեանեան օրիորդաց ուսումնարանի և թեմական հոգևոր դպրանոցի: Օրիորդաց ուսումնարանում լաւ էր միայն ռուսաց լեզուն, իսկ կրօնք և թուաբանութիւնը չատ անպիտան էին, մանաւանդ թուաբանութիւնը, որից աշակերտուհիները անգիտակցաբար միայն կանոններն էին անգիր արել: Իսկ թեմական դպրանոցում բացի երկրաչափութեան սկզբունքներից բոլոր առարկաները լաւ էին: Հասարակութիւնը չափազանց գոհ մնաց թէ դպրանոցի ուսուցիչներից և թէ տեսուչ պ. Բէգնազարեանից:

* * *

Նոյն տեղից հաղորդում են որ այս տարի հացի բերքը չատ առատ է, բայց այնու ամենայնիւ ցորենի գինը չէ իջնում: Ցորենի խալվարը արժէ 22—24 րուբլ:

* * *

«France» լրագիրը որ պ. Էմիլ դը-Ժիրարդէնի օրգանն է, սկսեցին ուղարկել մեր խմբագրութեանը: Մենք գրված չէինք այդ լրագրին. երևի ֆրանսիական լրագիրը ուղարկվում է մեզ, որ մեր թերթն էլ փոխադարձապէս ուղարկենք նրա խմբագրութեանը: Ի հարկէ մենք էլ ուրախութեամբ կուղարկենք «Մշակը»:

* * *

Մի անեկդոտ ենք գտնում ֆրանսիական «France» լրագրում որ չատ յատկանիչ է անգլիական բնաւորութեան համար: Մի հիւրանոցի մէջ Լօնդօնում նստած են լինում մի քանի անգլիացի լօրդեր: Յանկարծ մի անծանօթ մտնելով նոյն սենեակը ուչաթափ է ընկնում յատակի վրա: Խեղճը արիւնի հարուած էր ստացել և երևում էր որ պէտք է միայն մի քանի րօպէ ապրէր: Մինչև որ հիւրանոցի տէրը բժշկին էր կանչում, լօրդերը, որոնք չատ սիրում են ամեն բանի համար գրազ գալ, սկսեցին և այդ դժբաղդ դիպվածքի մասին գրազ գալ: Մէկը ասում էր որ հիւանդը մի քառորդ ժամ կապրէ, միւսը թէ հինգ րօպէից աւելի չի ապրի, երրորդը հաստատում էր թէ կարող է դեռ քանի մի ժամ ապրել: Գրազ եկան մեծ գումարներով: Յանկարծ մտնում է կանչված բժիշկը որ օգնութիւն հասցնէ հիւանդին: «Ներեցէք պ. բժիշկ, ասում են միաձայն բոլոր լօրդերը, մենք չենք կարող թոյլ տալ ձեզ որ դուք օգնութիւն հասցնէք հիւանդին, որովհետև մենք ամենքս նրա դրութեան վերաբերութեամբ գրազ եկանք...» Բժիշկը հպատակվեցաւ ազգային սովորութեանը ամեն բանի համար գրազ գալ և դուրս եկաւ սենեակից առանց համարձակվելու օգնութիւն հասցնել հիւանդին:—Այդ անեկդոտը կարդալով ֆրանսիական լրագրում, մենք ակամայ մտածեցինք անգլիացիների վարմունքի մասին արևելեան խնդրի վերաբերութեամբ: Երևի պ. պ. լօրդերը, երբ բժիշկը մտաւ հիւանդին օգնելու համար այսպէս ասացին՝ «Մենք չենք կարող թոյլ տալ ձեզ որ օգնէք ողորմելուն, որովհետև մեր չահերը վնասվում են դորանից» Չը լինի թէ անգլիացիները և արևելեան խնդրի մասին գրազ եկան միմեանց մէջ: Արդեօք չը կայ նմանութիւն այդ երկու խօղութիւնների մէջ՝ Թիւրքիան ընկած, օրհասականին հասած է, նորան հպատակ քրիստոնեայ ազգերը տանջվում, չարչարվում են,—իսկ Անգլիան սառը կերպով ասում է «մենք չենք կարող թոյլ տալ որ այդ հիւանդ մարմնին օգնութիւն հասցնէք, որովհետև դորանով մեր չահերին էք դիպչում:»

* * *

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

Հուլարարայ Զօրաբաշի Ս. Գէորգ եկեղեցու հայ ծխական ուսումնարանը գանազան անհրաժեշտ հարկաւորութիւններ ունենալով, և այդ պակասութիւնները լրացնելու համար զուրկ լինելով ամենայն նիւթական միջոցներից.—պատիւ ունեմ դիմելու մերազնեայ դպրոցասէրներին՝ խնդրելով նոցանից, որ օգնեն մեր չքաւոր ուսումնարանին, որ և իցէ տուրք նուիրելով: Նուէրները կարող են լինել թէ դրամ և թէ գանազան ուսումնարանապատկան պիտոյքներ: Նուիրատու անձանց չնորհակալութիւն կը յայտնվի տեղական հայ-լրագիրների միջոցով:

Ուսումնարանի կառավարիչ Գրիգոր Մատինեանց

Աշակերտ 8-բորդ դասատան Թիֆլիսի Գիմնազիոյի պատրաստում է մանուկներին բոլոր գիմնազիական առարկաներից: Հասցէն պ. Գրիգորեանի գրավաճառանոց:

2—3

Գիմնազիոյի 7-րորդ դասարանի աշակերտ պատրաստում է մանուկներին գիմնազիա և ուրիչ ուսումնարաններ մտնելու: Հասցէն՝ պ. Գ. Գրիգորեանի գրավաճառանոց:

3—3

Մասնագէտ արուեստական ատամներ չինելու և ոսկով պլօմբելու:

Ընդունում է 10 ժամից մինչև 4 ժամ. կարելի է խօսել ամեն լեզուներով:

ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ԴՕԿՏՕՐ Լ. ԲԷՐՆԱՐԴՕ-ԲԵՐԿՄԷՐ

Պատուաւոր անդամ Լօնդօնեան ատամնաբուժական հիւանդանոցների

Մօսկվայում на углу Кузнецкаго моста и Петровки, домъ Шориной, входъ съ Петровки. противъ гостин. Франція.

3 —25

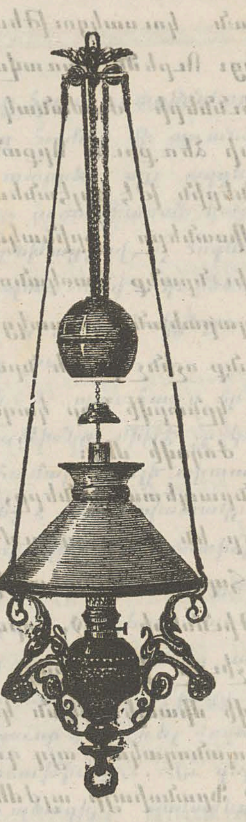

ԱՄԵՆԱԷԺԱՆ ԼԱՄՊԱՆԵՐ, ամենանոր սիստեմայով թէ նաւթի թէ ձէթի համար, յայտնի եւրօպական գործարաններից ծախվում են իմ դէպօի մէջ, որ գտնվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, Պալատի և Մուզէումի հանդէպ, Ս. Տաբուրօվի տանը:

Բացի սորանից իմ դէպօյի մէջ ծախվում են լամպաների ամեն տեսակ պատկանելիք՝ ինչպէս ապակիներ, աբաժուրներ, գունտեր և այլն:

Ստացվեցան մեծ քանակութեամբ այգու չամադաններ, լապտերներ և այլն:

Օտարաքաղաքացիների պահանջները կը կատարվեն չուտ և ճիշդ կերպով:

4—5 Ե. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆՑ

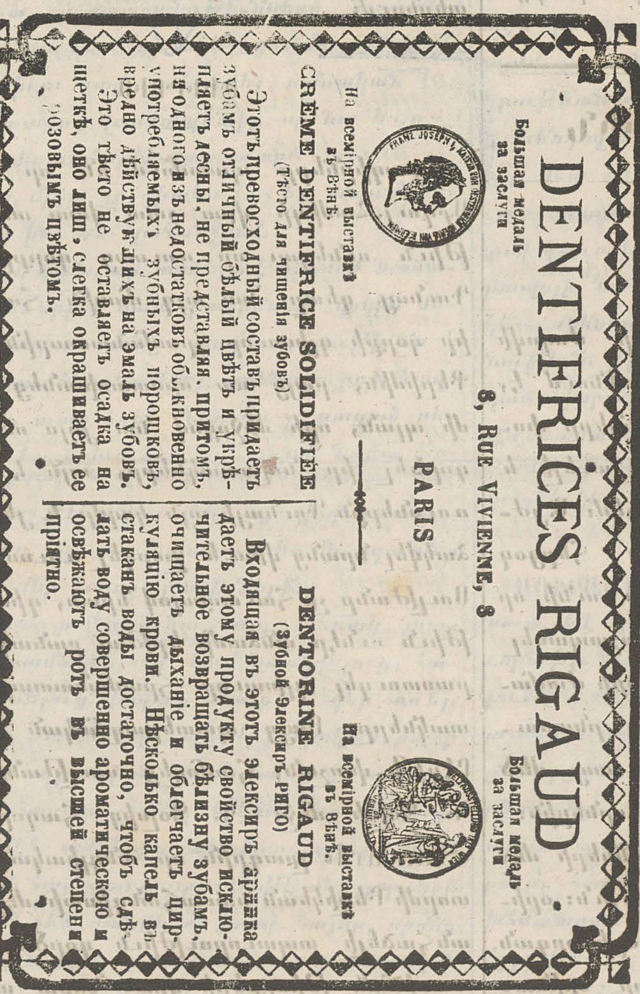

ВЪ ТИФЛИСѢ У ПУТИНОВА

ՅՈՒԼԻՍԻ 11. ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ ԹԻՖԼԻՍ 1877.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Յուլիսի 11-ին)	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալը)	7	90
Հին 82 պր. մ. արժ. 1000 մ.	1250	—
Հին 20 կ. 72 պր. 1000 »	1090	—
Վիգրիչնի 5⁰/₀ առաջի փոխառութեան տոմ. 100 »	209	—
Երկրորդ 5% վիգրիչնի »	208	50
Մարսելի կուրսը 255 ֆ. 50 ս.	100	—
Լօնդօնի կուրսը Օդեսայի վրա.	9	48
Վենայի կուրսը աժէ 136 գլ.	100	—
Գուրեժի բարաթը.	5	—
Աւստրական բանկի ակցիան 200 մ.	280	—
Փօթի Թիֆլիսեան երկաթուղու ակցիան 125 մ.	125	—
Շաքարը բրօցկու	7	80
» միւս տեսակը.	7	60
» չաքարաւազը.	7	30
» տրանզիտը.	8	—
» մաքուր վճարած	10	—
Բամբակը Երևանու Ամերիկայի սերմից.	6	80
Միւս տեսակը հին սերմից.	5	75
Բուրդը Թուշի	5	—
» Թարաքամի	3	—
Ալիւր Շորագալու	1	40
» Երևանի.	1	15
Գարին.	—	60
Մոմը բնաճարպի (стеар.)	12	50
Մետաքս Նուխվայ.	110	—
Կախեթունը.	50	—
Կոկոնը Նուխվայ (բոժ.)	25	—
Ֆրիգոնը (լասը) Ագուլեաց	30	—
Կոֆէն մոկօի.	27	—
» լիվանի	22	—
» մարտինկօյինը	18	—

ՀԵՌԱԳԻՐ

	Ր.	Կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի քաղաքները	1	
Նոր-Նախիջևան, Աստրախան, Ղրիմ, Մայրաքաղաքներ և Եւրօպական Ռուսաստան	2	
Աւստրիա	3	
Անգլիա.	4	
Գերմանիա.	2	88
Թիւրքիա	3	25
Ֆրանսիա	3	75

ՆԱՒԵՐ (Շրջական գիծ)

Օդէսայից փօթի (ամառը) հինգչաբթի ժամը 3 ին կէսօրից յետոյ:

Փօթիից Օդէսա երկուշաբթի 8 ժամին առաւօտեան:

Օդէսաից փօթի (ձմեռը) հինգչաբթի 3 ժամին:

Փօթիից Օդէսա հինգչաբթի առաւօտեան:

Փօթիից Կ. Պօլիս կիրակի առաւօտները:

Կ. Պօլսից փօթի կիրակի առաւօտները:

(Ուղղակի գիծ)

Օդէսայից փօթի երկուշաբթի 3 ժամ. կէսօրի:

Փօթիից Օդէսա չաբաթ 8 ժամ. առաւօտ.

ՓՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև փօթի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 21 րօպէ առաւօտեան: Մինչև Միխայլօվօ (խառն գնացքը) երեկոյեան 5 ժամ. 18 րօպէ:

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից.	9. 21	5. 18
Գօրի	11. 58	9. 43
Միխայլօվօ	1. 29	11. 57
Րիօն	6. 47	
Փօթի	9. 40	
	առաւօտ.	
Փօթիից.	9. 13	
Րիօն	12. 13	
Միխայլօվօ.	5. 39	1. 37
Գօրի.	7. 5	4. 8
Թիֆլիս.	9. 31	7. 56

Թիֆլիս գալիս է առաջին գնացքը երեկոյեան 9 ժ. 31 ր. երկրորդը՝ առաւօտեան 7 ժ. 56 ր.

Տեղերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխէթ.	90	68	38
Գօրի.	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ.	5. 22	3. 92	2. 18
Քութայիս	9.	6. 75	3. 75
Փօթի.	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՕՍՏ

1) Ամեն տեսակ թէ նամակներ, թէ լրագիրներ՝ Ռուսաստան և Արտասահման ուղարկելու, ընդունվում են ամեն օր, առաւօտեան 8 ժամից մինչև 12 (բացի կիրակի օրերից)

2) Բագուի ճանապարհը՝ թեթև փօստը ընդունվում է երեքչաբթի և ուրբաթ օրերը, իսկ ծանր փօստը երկուչաբթի:

3) Երևանի տրակտը՝ ամեն օր:

4) Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղու գիծը՝ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

5) Նուխու տրակտը՝ թեթև փօստը ընդունվում է չորեքչաբթի, իսկ ծանր փօստը չաբաթ օրերը:

6) Բէլիկլիւչի ճանապարհը՝ ամեն տեսակ փօստ ընդունվում է երկուչաբթի և ուրբաթ օրերը:

Ռուսաստանից և Արտասահմանից փօստը ստացվում է Թիֆլիսում ամեն օր: Բագուի տրակտից՝ երեքչաբթի և չաբաթ օրերը: Երևանի տրակտից՝ երկուչաբթի, հինգչաբթի և չաբաթ: Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղուց ամեն օր: Նուխու տրակտից՝ չորեքչաբթի և կիրակի: Բէլիկլիւչի տրակտից՝ երեքչաբթի և չաբաթ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ	կոպ.
Բաց նամակը աժէ.	4
Ռուսաստան նամակը	8
Գերմանիա, Աւստրիա	8
Ֆրանսիա.	8
Անգլիա.	8
Շվէյցարիա.	8
Թուրքիա (Կ. Պօլիս.	8
Թիւրքիա (ցամաք).	8
Իտալիա	8
Ամէրիկա	28
Պարսկաստան	10
Հնդկաստան.	70
Եգիպտոս	27

ՓՕՍՏԻ ԿԱՌՔԵՐ

Թիֆլիսից Վլադիկավկաս փօստի կարգերը գնում են ամեն օր, երկու անգամ օրը:

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—

—ԵՐԵՒԱՆ. Մ. Մ. Ստացանք ձեր ուղարկված 8 րուբլ:

—ՄԻԽԱՅԼՕՎՕ. Ա. Թ. Շարունակում ենք ուղարկել ձեր անունով «Մշակ» լրագիրը:

—ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ. Մ. Փ. Ստացանք ձեր նամակները:

—ՄԻԽԱՅԼՕՎՕ. Ա. Թ. Վատ չէ: Կարող էք չարունակել:

—ՄՕՍԿՎԱ. Ս. Մ. Ուղարկեցինք:

—ԱՐԴԱԲԻԼ. Ք. Ա. Ձեր գրվածքը չատ խառն է և այդ պատճառով մեզ անհնարին եղաւ տպագրել նրան:

—ՆԵՐՔԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍ. Յ. Ա. Որովհետև այն լուրը, որ իբր թէ քրդերի մի խումբ քանի մի օր առաջ սպառնում էր Ագուլիսի վրա յարձակվելու սուտ յայտնվեցաւ, այդ պատճառով մենք այն լուրը չենք տպել:

—ՕՐԴՈՒԲԱԴ. Մ. Թ. Կարդացէք նախընթաց պատասխանը: